

Chris Smeenk, 1942-2017

Op 23 maart 2017 overleed Chris (Christiaan) Smeenk op 74-jarige leeftijd. Hij werd op 6 juli 1942 geboren in de gemeente Oosten West-Souburg, nu deel van Vlissingen, als eerste van drie kinderen in een domineesgezin. In 1945 verhuisde het gezin naar Breda en in 1950 werd vader Smeenk beroepen naar Almelo, waar bij Chris op de lagere school, mede door toedoen van zijn onderwijzer A.W. van der Kooij, belangstelling voor de natuur werd gewekt.

Chris en zijn broer Hans ontwikkelden zich toen ze op het Christelijk Lyceum Almelo zaten tot enthousiaste vogelaars. Zondagsochtends trokken ze er samen op uit, maar zorgden wel steeds op tijd in de kerk aanwezig te zijn. Chris' zus Everdien was te jong om daar bij aan te sluiten, maar werd later zelf een verdienstelijk amateurornithologe en vlinderbeschermster. De broers ontwikkelden ook beiden een grote affiniteit tot het orgelspel; Chris was heel trots op zijn antieke kabinetorgel. Hij verzorgde veel toelichtingen bij orgelconcerten in Den Haag voor de stichting Musica Antica da Camara.

Na het behalen van het eindexamen gymnasium- α ging Chris in 1961 biologie studeren, eerst in Utrecht, later in Leiden. Als α -man verliep zijn studie via de MO-opleiding. Voous (1995) vermeldt dat Chris na het behalen van het MO-diploma op 10 januari 1969 zowel het kandidaatsexamen als het doctoralexamen aflegde. Het eerste met het *judicium* 'na aarzeling' (Chris had het als α -man moeilijk met exacte vakken), het tweede met 'cum laude'. Hier had hij zelf zijn vakken kunnen kiezen.

Tijdens zijn studie in Leiden ontmoette Chris zijn studiegenote Nellie Enserink, met wie hij in 1971 trouwde en die daarna niet meer van zijn zijde is geweken.

Hoewel Chris tijdens zijn studie ook een botanisch onderzoek deed (Wieffering & Smeenk 1971), lag Chris' hart bij de ornithologie. In de zomer van 1968 ving hij op Terschelling als eerste in Nederland een Noordse nachtegaal (*Luscinia luscinia*) (Smeenk 1969a). Tijdens zijn studie deed hij ook een onderzoek naar de verschillen in de voedselkeuze van bos- en ransuil, onder supervisie van Prof. K.H. Voous. Bij dit onderzoek onderzocht Chris ook de legselgrootte van de bosuil (Smeenk 1969b). Voor controle van zijn determinaties van de inhoud van de door hem verzamelde braakballen bezocht hij de collectie van 's Rijksmuseum van Natuurlijke Historie (RMNH). Hier kwam hij in contact met pater A.M. Husson S.C.J., toenmalig conservator zoogdieren. Husson had in 1962 zijn determinatietabel voor schedelresten in braakballen van uilen gepubliceerd (Husson 1962), maar hij raadde Chris aan ook contact op te nemen met Bauke Hoekstra, die inmiddels ook veel kennis van determinatieken-

merken van de muizenschedels had verkregen. Bauke was toen al medewerker van het RMNH 'buiten bezwaar van 's Rijks schatkist'. Via Bauke kwam Chris al vroeg in contact met de zoogdierkunde en de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VZZ), waarvan Bauke toen al jarenlang lid was.

De resultaten van Chris' onderzoek naar de voedselkeuze van bos- en ransuil (Smeenk 1972) waren voor professor Voous reden Chris voor te dragen voor het uitvoeren van het vergelijkend onderzoek naar de ecologische relaties bij vijf roofvogelsoorten in het Tsavo Park in Kenya (1970-1973), waarop hij in 1974 bij professor Voous aan de VU-Amsterdam promoveerde (Smeenk 1974). Bij dit onderzoek kwam Chris' aanleg voor talen goed van pas. Al tijdens zijn studietijd in Leiden leerde hij IJslands omdat hij met drie studiegenoten naar IJsland zou gaan (met IJsland bleef hij zich de rest van zijn leven verbonden voelen). Voordat hij naar Kenya ging leerde hij Swahili. Toen hij tijdens zijn laatste ziekbed een verpleegster uit Tanzania trof, sprak hij met haar Swahili.

Van 1974 tot 1976 werkte hij als wildbeheerder in het Pandam Wildlife Park in Nigeria. In 1976 werd Chris bij het RMNH aangesteld als conservator zoogdieren, als opvolger van A.M. Husson. Ondanks zijn nieuwe aandachtsveld zag hij toch kans om samen met Nellie een aantal observaties aan Afrikaanse roofvogels te publiceren (Smeenk & Smeenk-Enserink 1977, 1983).

Bij het RMNH groeide zijn belangstelling voor de VZZ, de huidige Zoogdierverseniging. Hij trof er A.C. (Dolf) van Bruggen, die toen in het bestuur van de VZZ zat en tevens hoofdredacteur van Lutra was. Het etiketteren en verzenden van Lutra was toen nog een hele klus, waarbij veel VZZ-leden uit Leiden werden ingeschakeld. Al in 1979 nam Chris de ledenadministratie van de VZZ voor zijn rekening en in 1981 nam hij de eindredactie van Lutra over van Van Bruggen, die in 1973 de redactie van het blad had overgenomen

van A. Scheygrond. Chris bleef dit werk 17 jaar lang doen, tot 1998, toen hij hierin werd afgelost door Sim Broekhuizen. Chris streefde ernaar van Lutra een echt wetenschappelijk tijdschrift te maken en sinds 1983 verscheen het als een gebonden uitgave met een stevige blauwe kaft. Zijn indringende voorstellen voor verbetering van de ingezonden artikelen werden niet steeds door alle auteurs direct gewaardeerd, hoewel het uiteindelijke resultaat in het algemeen tot tevredenheid stemde. Hoewel hij zijn mederedacteuren wel op de hoogte hield van de ontwikkelingen bij en rond Lutra, deed Chris het redactiewerk vrijwel alleen. Ook verzorgde hij voor Lutra tal van boekbesprekingen (vermeld in een toegevoegde lijst). Voor zijn inzet voor de VZZ, in het bijzonder voor het vele werk voor Lutra, ontving hij in 1992 de Dr. A. Scheygrondprijs.

Met zijn grote redactionele vaardigheid was Chris een ideale eindredacteur van de eerste Atlas van de Nederlandse zoogdieren (Broekhuizen et al. 1992), temeer daar hij bij het museum beschikte over vrijwel alle publicaties over zoogdieren in Nederland, ook in de 'grijze' literatuur van allerlei club- en verenigingsblaadjes (al was soms iets niet te vinden). Daar was hij zeer trots op. Wel koos de redactie van de atlas ervoor zijn kritisch commentaar op de manuscripten door een andere redacteur aan de auteurs te laten overbrengen, waar Chris ruimhartig mee instemde.

Chris had een grote belangstelling voor de historie. Zo schreef hij samen met Bauke Hoekstra een mooi en gedegen historisch overzicht van de zoogdierfaunistiek in Nederland (Hoekstra & Smeenk 1992). Hij spitte graag en vaak in de archieven om oude opgaven 'van het stof der eeuwen te ontdoen', zoals hij het zelf uitdrukte. Voorbeelden hiervan zijn de studie naar afbeeldingen van vogels op 17de-eeuwse tegels naar gravures van Adriaan Collaert (Holthuis et al. 1971), een oude vermelding van de bosvleermuis in Groningen (Smeenk 1982a), het overzicht van oude potvisstrandingen (Sliggers & Smeenk 1992), de butskop van 1958 (Smeenk 1991d), de bespre-

Chris Smeenk bij de apencollectie in Naturalis, mei 2008. Foto: Dolph Cantrijn.

Chris Smeenk at the primate collection at Naturalis Biodiversity Center, May 2008. Photo: Dolph Cantrijn.

king van tekeningen van zoogdieren in Brazilië op tekeningen uit de 17de eeuw (Boeseman et al. 1990), van illustraties van vleermuizen in oude wetenschappelijke werken (Smeenk 1991c), van de herkomst van een deel van de zoogdierencollectie van Von Henrici (Cranbrook et al. 2007) en van het werk van de 19de-eeuwse dierenschilder Joseph Wolf (Smeenk 2001, 2002).

Als conservator bij het RMNH ontwikkelde Chris een brede kennis van veel zoogdiersoorten. De diersystematiek en taxonomie hadden zijn speciale belangstelling. Zo verdiepte hij zich in de systematiek van onder meer het sikahert (Groves & Smeenk 1978), de zeehonden (Smeenk 1982b), de Japanse bosmuis (Smeenk et al. 1982), de Sikkim woelmuis (Kaneko & Smeenk 1996), de Japanse slaapmuis (Smeenk & Kaneko 2000), de Afrikaanse potto (Smeenk et al. 2006), de Afrikaanse wilde ezel (Groves & Smeenk 2007), de Australische oostelijke koeskoes (Smeenk 2009)

de Nesomyinae van Madagaskar (Carleton et al. 2014) en de Zuidoost-Aziatische gladneusvleermuis (*Vespertillio oreias*) (Csorba et al. 2016). Ook herzag en bewerkte hij de veldgids *Säugetiere Afrikas und Madagaskars* (Haltenorth & Diller 1977) tot Elseviers gids van de Afrikaanse zoogdieren (1979).

Chris bleef zich zijn hele verdere leven verbonden voelen met Afrika, wat onder meer wordt geïllustreerd door zijn medeweking aan een checklist van de vogels in het oostelijke Tsavo park in Kenya (Lack et al. 1980). Zijn laatste arbeid betrof een atlas van walvisachtigen in de Rode Zee (Notarbartolo di Sciara et al. (eds), in press). Dat deze atlas inhoudelijk af was gaf Chris in zijn laatste weken veel voldoening en het is spijtig dat hij de verschijning van deze atlas niet meer heeft kunnen meemaken.

Chris' voorganger Husson maakte in de periode 1968-1976 samen met zijn Amsterdamse collegae P.J.H. (Peter) van Bree en W.L.

Chris Smeenk met een gekleurde plaat van de snaveldolfin (*Steno bredanensis*) in het Teylers Museum in Haarlem, 11 juli 2014, ter voorbereiding van zijn bijdrage over deze soort in de Atlas van de Nederlandse Zoogdieren (2016). Foto: H. Voogd, Teylers Museum.

Chris Smeenk studying a coloured plate of rough-toothed dolphin (Steno bredanensis) at Teylers Museum in Haarlem, 11 July 2014, to prepare his chapter on this species in the Atlas of the Mammals of the Netherlands (2016). Photo: H. Voogd, Teylers Museum.

(Wim) van Utrecht overzichten van de op de Nederlandse kust aangespoelde walvisachtigen, waarbij ze voortbouwden op het werk van de bekende Nederlandse walviskenner A.B. van Deinse, biologieleeraar aan het Erasmiaans Gymnasium te Rotterdam. Toen Husson in 1976 met pensioen ging nam Chris ook hierin zijn taak over. Het overzicht van de strandingen in 1976 en 1977 (van Bree & Smeenk 1978) was de eerste van een rij overzichten die verscheen in *Lutra* (van Bree & Smeenk 1980, Smeenk 1986, 1989, 1992, 1995, 2003, Camphuysen et al. 2008). Hierna werden de strandingsgegevens opgenomen in het digitale bestand van www.walvisstrandingen.nl, wat niet wegnam dat Chris doorging met

het melden van bijzondere strandingen in periodes voor een breder publiek. Het hoogtepunt van de strandingsoverzichten was voor Chris het deel over het voorkomen van Cetacea in de Nederlandse wateren in de Atlas van de Nederlandse zoogdieren van 2016, dat hij samen met Kees Camphuysen verzorgde, waarbij hij met een fijne stofkam op ultieme wijze door alle waarnemingen is gegaan (Broekhuizen et al. (red.) 2016): een geweldige prestatie die een uniek overzicht heeft opgeleverd.

Zijn eerste betrokkenheid bij de strandingsoverzichten was ook het begin van een intense belangstelling voor de Cetacea. De gestrande dieren – vooral bruinvissen – werden lange tijd meestal door Chris zelf opgehaald, soms

bij erbarmelijke weersomstandigheden. Vaak werd hij vergezeld door Marjan Addink, een samenwerking die resulteerde in een aantal publicaties.

Chris werd een internationaal erkende specialist in deze soortengroep en was een van de initiatiefnemers van de European Cetacean Society. Hij was bijzonder geïnteresseerd in de strandingen van potvissen (“de Noordzee is een potvisval”) en hij analyseerde de veranderingen in de patronen van de strandingen van tuimelaar, gewone dolfijn en witsnuitdolfijn (Bakker & Smeenk 1987, 1990, Kinze et al. 1996, 1997), bruinvis (Addink & Smeenk 1999, Evans et al. 1987, Smeenk 1987a, 1988, Addink & Smeenk 1989, 2000, Evans et al. 1989, Smeenk & Addink 1990, Addink et al. 1995, Addink & Smeenk 1997, 2000) en potvis (Smeenk & Addink 1992, Smeenk 1997, 1999, Pierce et al. 2007). Hij besteedde ook aandacht aan bijzondere waarnemingen: noordkaperbeenderen (Kompanje & Smeenk 1996), de ‘Arabische dolfijn’ (Smeenk & Addink 1996), de dolfijn van Cuvier (Waerebeek et al. 1997) en de snaveldolfijn (Addink & Smeenk 2001).

Het onderzoek van de gestrande dieren dat hij organiseerde stelde hem en anderen in de gelegenheid om gegevens te verzamelen over onder meer de voortplanting, de maaginhoud (Smeenk & Gaemers 1987, Santos et al. 2001, 2002, Jansen et al. 2010), het voorkomen van pathogenen en ecto- en endoparasieten (Fransen & Smeenk 1991, Jauniaux et al. 1998), ook in oud materiaal (Holthuis et al. 1998), de belasting met gechloroerde koolwaterstoffen (PCB's e.d.) (Addink et al. 1993, van Schepingen et al. 1996, Pierce et al. 2008) en de dood van bruinvissen als bijvangst van visserij (García Hartmann et al. 2004). Bij veel andere publicaties bood hij essentiële hulp, ook zonder dat hij co-auteur was.

De breedte van Chris' belangstelling voor en kennis van de Cetacea en zijn taalvaardigheid leidden ertoe dat hij herhaaldelijk werd gevraagd een bijdrage aan handboeken te leveren: Handbook of Marine Mammals (Reeves et al. 1999a, 1999b), Swift as a Sha-

dow. Extinct and Endangered Animals (van den Hoek Ostende et al. 1999), Mammals of the British Isles, 4th edition (Harris & Yalden (eds) 2008), Encyclopedia of Marine Mammals Second Edition (Rudolph & Smeenk 2009) en, niet te vergeten, de Atlas van de Nederlandse zoogdieren (Broekhuizen et al. (red.) 2016) en tot slot het al gememoreerde Cetacea of the Red Sea (Notarbartolo di Sciarra et al. (eds), in press).

Naast zijn intensieve belangstelling voor de walvisachtigen had Chris ook een speciale belangstelling voor vleermuizen. Voorlichting over deze groep vond hij belangrijk voor de bescherming ervan (Smeenk 1987b, 1991a, 1991b). Dat resulteerde niet alleen in een beschermende wetgeving die tot op de huidige dag uniek is te noemen vanwege zijn robuustheid, maar later ook in het boek ‘Vleermuizen’ (Voûte & Smeenk (eds) 1991), met daarin ook een hoofdstuk van zijn hand over de oorsprong en ontwikkeling van vleermuizen (Smeenk 1991c).

Om het belang van de natuur – en in het bijzonder van zoogdieren – en de bescherming daarvan onder de aandacht van een breder publiek te brengen, leverde Chris ook regelmatig bijdragen aan populair-wetenschappelijke tijdschriften en andere op een breed publiek gerichte media (zie de apart opgenomen lijst). Ook was hij in de jaren 1980 lid van de Natuurwetenschappelijke Commissie van de Natuurbeschermingsraad.

Na zijn pensioen raakte de verhouding tussen Chris en Naturalis getroebleerd, waar Chris veel verdriet van heeft gehad. Alleen de bibliotheek bleef voor hem toegankelijk. Hij bleef echter tot het laatst aan het werk. Een aantal zaken die hij nog onder handen had, zoals de typelijst van de zoogdieren in Naturalis, een uitgebreid artikel over potvisstrandingen en een boek over de Natuurkundige Commissie voor Nederlands-Indië, waarvan het in 2020 tweehonderd jaar geleden zal zijn dat deze commissie werd ingesteld, zullen hopelijk niet onuitgegeven blijven.

Chris verzorgde een in memoriam voor

zowel A.M. Husson (Holthuis & Smeenk 1988), A. Scheygrond (Smeenk 1996) als voor L.B. Holthuis (Smeenk 2010), voor wie hij een grote sympathie had. Het voelt vreemd nu een in memoriam te schrijven voor Chris Smeenk zelf, in het besef dat we veel facetten van zijn leven onbenoemd laten en ons hebben beperkt tot een (ruime) keuze uit zijn voornamelijk zoogdierkundig werk.

Gerefereerde literatuur

- Husson, A.M. 1962. Het determineren van schedelresten van zoogdieren in braakballen van uilen. Zoologische Bijdragen 5. Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden.
- Voous, K.H. 1995. In de ban van vogels. Uitgeverij Scheffers, Utrecht.

Wetenschappelijke publicaties van of met Chris Smeenk als auteur

- Addink, M. & C. Smeenk 1989. Stranding records of the harbour porpoise *Phocoena phocoena* in the Netherlands: 1970-1987. In: P.G.H. Evans & C. Smeenk (eds). European Research on Cetaceans 3: 111-114. Proceedings of the third annual conference of the European Cetacean Society, La Rochelle, France, 24-26 February 1989.
- Addink, M.J. & C. Smeenk 1997. Analysis of harbour porpoise *Phocoena phocoena* stranding records in the Netherlands: 1920-1994. In: P.G.H. Evans (ed.). European Research on Cetaceans 10: 225. Proceedings of the tenth annual conference of the European Cetacean Society, Lisbon, Portugal, 11-13 March 1996.
- Addink, M.J. & C. Smeenk 1999. The harbour porpoise *Phocoena phocoena* in Dutch coastal waters: analysis of stranding records for the period 1920-1994. *Lutra* 41: 55-80.
- Addink, M.J. & C. Smeenk 2000. The harbour porpoise *Phocoena phocoena* in Dutch coastal waters: Analysis of stranding records for the period 1920-1994. In: Deutsche Gesellschaft für Säugetierkunde. 74. Jahrestagung und Vereinigung voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming. Gemeinsame Tagung Groningen, 24. bis 28. September 2000: 5. Kurzfasungen der Vorträge und Posterdemonstrationen. Sonderheft Zeitschrift für Säugetierkunde / *Lutra* 48: extra nummer.
- Addink, M.J. & C. Smeenk 2001. Opportunistic feeding behaviour of rough-toothed dolphins *Steno bredanensis* off Mauritania. Zoologische Verhandlungen Leiden 334: 37-48.
- Addink, M.J., M. García Hartmann, C. Smeenk, P. Mulder & A.J.I.M. Verhoeven 1993. Aspects of biology and pollutant levels in harbour porpoises *Phocoena phocoena* (L.) stranded on the Dutch coast, 1990-1993. In: Abstracts tenth biennial conference on the biology of marine mammals, Galveston, Texas, U.S.A. November 11-15, 1993: 20.
- Addink, M.J., M. García Hartmann & C. Smeenk 1995. The harbour porpoise *Phocoena phocoena* in Dutch waters: life history, pathology and historical records. International Whaling Commission, SC/47/SM5: 1-8.
- Bakker, J. & C. Smeenk 1987. Time-series analysis of *Tursiops truncatus*, *Dephinus delphinus*, and *Lagenorhynchus albirostris* strandings on the Dutch coast. In: J.W. Broekema & C. Smeenk (eds). The European Cetacean Society report of the 1987 meeting Hirtshals, Denmark, 26-28 January 1987. ECS Newsletter 1: 14-19.
- Bakker, J. & C. Smeenk 1990. Dolphins on the Dutch coast: an analysis of stranding records. In: P.G.H. Evans, A. Aguilar & C. Smeenk (eds). European Research on Cetaceans 4: 49-52. Proceedings of the fourth annual conference of the European Cetacean Society, Palma de Mallorca, Spain, 2-4 March 1990.
- Boeseman, M., L.B. Holthuis, M.S. Hoogmoed & C. Smeenk 1990. Seventeenth century drawings of Brazilian animals in Leningrad. Zoologische Verhandlungen Leiden 267: 1-189.
- Broekhuizen, S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen (red.) 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Natuurhistorische Bibliotheek van de KNNV 56. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht. [twee oplagen, plus "3de", herziene druk 1992]

- Broekhuizen, S., K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Canters & J.C. Buys (red.) 2016. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Natuur van Nederland 12. Naturalis Biodiversity Center / Eis Kenniscentrum Insecten en andere Ongewervelden, Leiden.
- Camphuysen, C.J., C. Smeenk, M. Addink, H. van Grouw & O.E. Jansen 2008. Cetaceans stranded in the Netherlands from 1998 to 2007. *Lutra* 51: 87-122.
- Carleton, M.D., C. Smeenk, R. Angermann & S.M. Goodman 2014. Taxonomy of nesomyine rodents (Muroidea, Nesomyidae, Nesomyinae): Designation of lectotypes and restriction of type locations for species-group taxa in the genus *Nesomys* Peters. *Proceedings of the Biological Society of Washington* 126: 414-455.
- Cranbrook, Earl of, C. Smeenk & G. Lenglet 2007. The Henrici collection of Bornean mammals at the Royal Belgian Institute for Natural Sciences, with observations on the names *Mustela Henrici* Schinz, 1845 and *Mustela Henricii* Westerman, 1851. *Bulletin de l'Institut royal des Sciences naturelles de Belgique, Biologie* 77: 5-22.
- Csorba, G., C. Smeenk & P.Y.-H. Lee 2016. The identity of *Vespertilio oreias* Temminck, 1840 – solving a taxonomic puzzle. *Zootaxa* 4205: 564-570.
- Evans, P.G.H., R.H.H. Kröger, C.C. Kinze & C. Smeenk 1987. Statement of concern. The decline of the harbour porpoise in the North Sea. *European Cetacean Society*, Oxford, VK.
- Evans, P.G.H., C. Smeenk, M.J. Addink & J. Bakker (eds) 1989. Report of the international workshop on the harbour porpoise at the Sea Mammal Research Unit, Cambridge, 29-30 November and 1 December 1988. *European Cetacean Society Newsletter* 6, special issue.
- Fransen, C.H.J.M. & C. Smeenk 1991. Whale-lice (Amphipoda: Cyamidae) recorded from The Netherlands. *Zoologische Mededelingen Leiden* 65: 393-405.
- García Hartmann, M., C. Smeenk, L. Fichtel & M. Addink 2004. The diagnosis of by-catch: Examining harbour porpoises *Phocoena phocoena* stranded on the Dutch coast from 1990 to 2000. *National Museum of Natural History (Naturalis)*, Leiden / Zoo Duisburg, Duisburg, Duitsland.
- Groves, C.P. & C. Smeenk 1978. On the type material of *Cervus nippon* Temminck, 1836; with a revision of sika deer from the main Japanese islands. *Zoologische Mededelingen Leiden* 53: 11-28.
- Groves, C.P. & C. Smeenk 2007. The nomenclature of the African wild ass. *Zoologische Mededelingen Leiden* 81: 121-135.
- Haltenorth, Th. & H. Diller 1977. Säugetiere Africas und Madagaskars. BVL Verlagsgesellschaft mbG, Munich, Germany.
- Haltenorth, Th. & H. Diller 1979. Elseviers gids van de Afrikaanse zoogdieren. Geheel herzien en bewerkt door C. Smeenk, Rijksmuseum van Natuurlijke Historie. Elsevier, Amsterdam.
- Harris, S. & D.W. Yalden (eds) 2008. *Mammals of the British Isles: Handbook*, 4th edition. The Mammal Society, Southampton, VK.
- Hoekstra, B. & C. Smeenk 1992. Historisch overzicht van de zoogdierfaunistiek in Nederland. In: S. Broekhuizen, B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen (red.). *Atlas van de Nederlandse zoogdieren*: 11-16. *Natuurhistorische Bibliotheek van de KNNV* 56. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.
- Holthuis, L.B. & C. Smeenk 1988. In memoriam A.M. Husson. *Lutra* 31: 162-173.
- Holthuis, L.B., H.E. Muller & C. Smeenk 1971. Vogels op Nederlandse 17de eeuwse tegels naar gravures van Adriaen Collaert en iets over *Leguatia gigantea*. *Bulletin Museum Boymans-van Beuningen* 21: 3-19.
- Holthuis, L.B., C. Smeenk & F.J. Laarman 1998. The find of a whale barnacle, *Cetopirus complanatus* (Mörch, 1853), in 10th century deposits in the Netherlands. In: J.C. den Hartog, A.C. van Bruggen, P.F.S. Cornelius & L.P. van Ofwegen (eds). *Commemorative volume for the 80th birthday of Willem Vervoort in 1997*. *Zoologische Verhandelingen Leiden* 323: 349-363.
- Jansen, O.E., M.F. Leopold, E.H.W.G. Meesters & C. Smeenk 2010. Are white-beaked dolphins *Lagenorhynchus albirostris* food specialists? Their diet in the southern North Sea. *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom* 90: 1501-1508.
- Jauniaux, T., L. Brosens, E. Jacquinet, D. Lambrigts, M. Addink, C. Smeenk & F. Coignoul 1998. Post-

- mortem investigations on winter stranded sperm whales from the coasts of Belgium and the Netherlands. *Journal of Wildlife Diseases* 34: 99-109.
- Kaneko, Y. & C. Smeenk 1996. The author and date of publication of the Sikkim vole *Microtus sikimensis*. *Mammal Study* 21: 161-164.
- Kinze, C.C., M. Addink, C. Smeenk, M. García Hartmann, H.W. Richards, R. Sonntag & H. Benke 1996. Status of the white-beaked dolphin (*Lagenorhynchus albirostris*) and the white-sided dolphin (*Lagenorhynchus acutus*) in the North and Baltic Seas. International Whaling Commission, SC/48/SM17: 1-10.
- Kinze, C.C., M. Addink, C. Smeenk, M. García Hartmann, H.W. Richards, R.P. Sonntag & H. Benke 1997. The white-beaked dolphin (*Lagenorhynchus albirostris*) and the white-sided dolphin (*Lagenorhynchus acutus*) in the North and Baltic Seas: review of available information. Reports of the International Whaling Commission 47: 675-681.
- Kompanje, E.J.O. & C. Smeenk 1996. Recent bones of right whales *Eubalaena glacialis* from the southern North Sea. *Lutra* 39: 66-75
- Lack, P.C., W. Leuthold & C. Smeenk 1980. Check-list of the birds of Tsavo East National Park, Kenya. *Journal of the East Africa Natural History Society and National Museum* 170: 1-25.
- Notarbartolo di Ciara, G., D. Kerem & C. Smeenk (eds), in press. Cetaceans of the Red Sea. CMS Technical Series.
- Pierce, G.J., M.B. Santos, C. Smeenk, A. Saveliev & A.F. Zuur 2007. Historical trends in the incidence of strandings of sperm whales (*Physeter macrocephalus*) on North Sea coasts: An association with positive temperature anomalies. *Fisheries Research* 87: 219-228.
- Reeves, R.R., C. Smeenk, R.L. Brownell, Jr & C.C. Kinze 1999a. Atlantic white-sided dolphin *Lagenorhynchus acutus* (Gray, 1828). In: S.H. Ridgway & R. Harrison (eds). *Handbook of marine mammals*. Volume 6. The second book of dolphins and the porpoises: 31-56. Academic Press, San Diego, VS.
- Reeves, R.R., C. Smeenk, C.C. Kinze, R.L. Brownell, Jr & J. Lien 1999b. White-beaked dolphin *Lagenorhynchus albirostris* Gray, 1846. In: S.H. Ridgway & R. Harrison (eds). *Handbook of marine mammals*. Volume 6. The second book of dolphins and the porpoises. Academic Press, San Diego, VS.
- Rudolph, P. & C. Smeenk 2002. Indo-West Pacific marine mammals. In: W.F. Perrin, B. Würsig & J.G.M. Thewissen (eds). *Encyclopedia of marine mammals*: 617-625. Academic Press, San Diego, VS / London, VK.
- Santos, M.B., G.J. Pierce, C. Smeenk, M.J. Addink, C.C. Kinze, S. Tougaard & J. Herman 2001. Stomach contents of northern bottlenose whales *Hyperoodon ampullatus* stranded in the North Sea. *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom* 81: 143-150.
- Santos, M.B., G.J. Pierce, M. García Hartmann, C. Smeenk, M.J. Addink, T. Kuiken, R.J. Reid, I.A.P. Patterson, C. Lordan, E. Rogan & E. Mente 2002. Additional notes on stomach contents of sperm whales *Physeter macrocephalus* stranded in the north-east Atlantic. *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom* 82: 501-507
- Sliggers, B.C. & C. Smeenk 1992. Chronologisch overzicht van potvisstrandingen aan de Nederlandse en Belgische kust. In: B.C. Sliggers & A.A. Wertheim (red.). 'Op het strand gemeten'. Vijf eeuwen potvisstrandingen aan de Nederlandse kust: 101-108. Walburg Pers, Zutphen.
- Smeenk, C. 1969a. Eerste vangst van *Luscinia luscinia* (L.) in Nederland. *Limosa* 42: 27-31.
- Smeenk, C. 1969b. Legselsgrootte bij de bosuil (*Strix aluco* L.). *Limosa* 42: 79-81.
- Smeenk, C. 1972. Ökologische Vergleiche zwischen Waldkauz *Strix aluco* und Waldohreule *Asio otus*. *Ardea* 60: 1-71.
- Smeenk, C. 1974. Comparative-ecological studies of some East African birds of prey. *Ardea* 62: 1-97. [tevens, met stellingen, als academisch proefschrift, Vrije Universiteit te Amsterdam]
- Smeenk, C. 1982a. Aantekeningen over een oude vermelding van *Nyctalus leisleri* (Kuhl, 1817) voor de provincie Groningen. *Lutra* 25: 53-59.
- Smeenk, C. 1982b. De plaats van de zehonden in het systeem der zoogdieren. *Tijdschrift voor Diergeeneskunde* 107: 358-362.
- Smeenk, C. 1986. Strandingsen van Cetacea op de Nederlandse kust in 1981, 1982 en 1983. *Lutra* 29: 268-181.
- Smeenk, C. 1987a. The harbour porpoise *Phocoena phocoena* (L., 1758) in The Netherlands: stranding records and decline. *Lutra* 30: 77-90.

- Smeenk, C. 1987b. Onverwacht bezoek. Vleermuizen in en om de kelders. In: L. Barendregt, R.J.F. van Gulick, G. de Klerk & H.J.J. Roelofs (red.). Hoogstraat op stelten. De restauratie van de kelders onder de Hoogstraat en van de Visbrug te Leiden: 177-184. Gemeente Leiden, Directie Civiele Werken en Directie Stadsvernieuwing.
- Smeenk, C. 1988. Stranding records of the harbour porpoise *Phocoena phocoena* from the Netherlands. In: P.G.H. Evans (ed.). European Research on Cetaceans. Proceedings of the second annual conference of the European Cetacean Society, Tróia, Portugal, 5-7 February 1998: 101-104. Lisboa, Portugal. [uitgever onvermeld; verkeerde titel boven artikel. Correcte titel vermeld in inhoudsopgave: 'The harbour porpoise *Phocoena phocoena* in The Netherlands: stranding records and decline']
- Smeenk, C. 1989. Strandings van Cetacea op de Nederlandse kust in 1984, 1985 en 1986. *Lutra* 35: 164-180.
- Smeenk, C. 1991a. De vleermuiscollectie van het Nationaal Natuurhistorisch Museum. In: G. Bouma & C. Will (red.). Vleermuizen in Fort Asperen. Manifestatie over vleermuizen in de wereld - tentoonstellingen - films - boek. Uitgeverij Intermed, Groningen / Dagblad Trouw / Sijthoff Pers, Rijswijk.
- Smeenk, C. 1991b. Vleermuizen: oorsprong en ontwikkeling. In: A.M. Voûte & C. Smeenk (red.): Vleermuizen: 10-14. Waanders Uitgevers, Zwolle.
- Smeenk, C. 1991c. Vleermuizen in wetenschappelijke illustraties. In: A.M. Voûte & C. Smeenk (red.). Vleermuizen: 90-114. Waanders Uitgevers, Zwolle.
- Smeenk, C. 1992. Strandings van Cetacea op de Nederlandse kust in 1987, 1988 en 1989. *Lutra* 32: 51-66.
- Smeenk, C. 1995. Strandings van Cetacea op de Nederlandse kust in 1990, 1991 en 1992. *Lutra* 38: 90-104.
- Smeenk, C. 1996. In memoriam dr Arie Scheygrond. *Lutra* 39: 57-65.
- Smeenk, C. 1997. Strandings of sperm whales *Physeter macrocephalus* in the North Sea: history and patterns. In: T.G. Jacques & R.H. Lamberts (eds). Sperm whale deaths in the North Sea. Science and management. Bulletin de l'Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique, Biologie 67, supplément: 15-28.
- Smeenk, C. 1999. A historical review. In: S. Tougaard & C.C. Kinze (eds). Proceedings from the workshop Sperm whale strandings in the North Sea. The event - the action - the aftermath. Rømø, Denmark 26-27 May 1998. Fisheries and Maritime Museum, Esbjerg. Biological Papers 1: 6-9.
- Smeenk, C. 2001. Joseph Wolf (1820-1899), meesterdierschilder. *Het Vogeljaar* 49: 2-7.
- Smeenk, C. 2002. Joseph Wolf (1820-1899). De beroemdste dierschilder van de 19de eeuw. Het Nederlands Valkeniersverbond "Adriaan Mollen". Jaarboek 2001: 37-42.
- Smeenk, C. 2003. Strandings van Cetacea op de Nederlandse kust in 1993-1997; met aanvullingen en correcties op strandings van 1987-1990. *Lutra* 46: 45-64.
- Smeenk, C. 2009. Has one of Captain Cook's possums landed in Leiden? The possible holotype of *Pseudocheirus peregrinus* (Boddaert, 1785). *Zoologische mededelingen Leiden* 83: 723-740.
- Smeenk, C. & N. Smeenk-Enserink 1977. Observations on the shikra *Accipiter badius* in Nigeria. *Ardea* 65: 148-164.
- Smeenk, C. & N. Smeenk-Enserink 1983. Observations on the harrier hawk *Polyboroides typus* in Nigeria, with comparative notes on the neotropical crane hawk *Geranospiza caerulescens*. *Ardea* 71: 133-143.
- Smeenk, C. & M.J. Addink 1990. The harbour porpoise in Dutch waters: evidence from stranding records. International Whaling Commission, SC/42/SM27: 1-8.
- Smeenk, C. & M.J. Addink 1992. De potvis. In: B.C. Sliggers & A.A. Wertheim (red.). 'Op het strand gesmeten'. Vijf eeuwen potvisstrandings aan de Nederlandse kust: 9-33. Walburg Pers, Zutphen.
- Smeenk, C. & P.A.M. Gaemers 1987. Fish otoliths in the stomachs of white-beaked dolphins *Lagenorhynchus albirostris*. In: J.W. Broekema & C. Smeenk (eds). The European Cetacean Society report of the 1987 meeting Hirtshals, Denmark, 26-28 January 1987. ECS Newsletter 1: 12-13.
- Smeenk, C. & Y. Kaneko 2000. Case 3033. *Myoxus japonicus* Schinz, 1845 (currently *Glirulus japonicus*; Mammalia, Rodentia): proposed conservation as the correct original spelling of the specific name. Bulletin of Zoological Nomenclature 57: 36-38.
- Smeenk, C., Y. Kaneko & K. Tsuchiya 1982. On the type material of *Mus argenteus* Temminck, 1844. *Zoologische Mededelingen Leiden* 56: 121-129.
- Smeenk, C., M.J. Addink, A.B. van den Berg, C.A.W.

- Bosman & G.C. Cadée 1996. Sightings of *Delphinus cf. tropicalis* Van Bree, 1971 in the Red Sea. *Bonner zoologische Beiträge* 46: 389-398.
- Smeenk, C., L.R. Godfrey & F.L. Williams 2006. The early specimens of the pottó *Perodicticus potto* (Statius Müller, 1776) in the National Museum of Natural History, Leiden, with the selection of a neotype. *Zoologische Mededelingen Leiden* 80: 139-164.
- van Bree, P.J.H. & C. Smeenk 1978. Strandingen van Cetacea op de Nederlandse kust in 1978, 1979 en 1977. *Lutra* 20: 13-18.
- van Bree, P.J.H. & C. Smeenk 1982. Strandingen van Cetacea op de Nederlandse kust in 1976 en 1980. *Lutra* 25: 19-29.
- van den Hoek Ostende, L., C. Smeenk, R. Dekker, M. Hoogmoed & M. van Oijen 1999. Swift as a shadow. Extinct and endangered animals. Photographs by Rosamond Purcell (texts edited by K. Moritz & C. Smeenk). Houghton Mifflin Company, Boston/New York, VS.
- van Scheppingen, W.B., A.J.I.M. Verhoeven, P. Mulder, M.J. Addink & C. Smeenk 1996. Polychlorinated biphenyls, dibenzo-*p*-dioxins, and dibenzofurans in harbor porpoises (*Phocoena phocoena*) stranded on the Dutch coast between 1990 and 1993. *Archives of Environmental Contamination and Toxicology* 30: 492-502.
- Van Waerebeek, K., C. Smeenk & W.M.A. De Smet 1997. Cuvier's beaked whale *Ziphius cavirostris* in the North Sea, with a first record for the Netherlands (Scheldt estuary). *Lutra* 40: 1-8.
- Voûte, A.M. & C. Smeenk (red.) 1991. *Vleermuizen*. Waanders Uitgevers, Zwolle.
- Wieffering, J.H. & C. Smeenk 1971. Enige opmerkingen over de beharing van het geslacht *Galeopsis* L. *Gorteria* 5: 248-255.
- Milieu 79 (3): 32.
- Smeenk, C. 1979. [Zoogdieren]: 179-180. In: Zo wij de wereld strekt. Tentoonstelling naar aanleiding van de 300ste sterfdag van Johan Maurits van Nassau-Siegen op 20 december 1979. Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis, Den Haag 21 december 1979 - 1 maart 1980.
- Smeenk, C. 1980. Walvisvangst: toch iets bereikt. *Natuur en Milieu* 80 (11): 29-30.
- Smeenk, C. 1987. De bruinvis in de Nederlandse wateren. *Argus* 12 (1): 9-12.
- Smeenk, C. 1988. De bruinvis terug in de Waddenzee: illusie of werkelijkheid? *Waddenbulletin* 23: 186-188.
- Addink, M. & C. Smeenk 1990. De tuimelaar van de Brouwersdam. *Zoogdier* 1 (4): 23-25
- Smeenk, C. & M. Addink 1990. De potvis van Terschelling. *Zoogdier* 1 (2): 18-23.
- Smeenk, C. 1991. Al is de leugen nog zo snel... De butskop van 1958. *Zoogdier* 2 (1): 14-15.
- Smeenk, C. 1991. Loos alarm. Bruinvissterfte in Nederland. *Zoogdier* 2 (3): 23-24.
- Smeenk, C. & J. Mulder 1991. Arie Scheygrond: nestor van de VZZ. *Zoogdier* 2 (3): 25-27.
- Smeenk, C. 1992. Het Nationaal Natuurhistorisch Museum: op ontdekkingsreis in Indonesië. Tentoonstellingscatalogus, Nationaal Natuurhistorisch Museum, Leiden.
- Smeenk, C. 1992. De Windbreker en walvissen. *De Windbreker* 50: 1-2.
- Smeenk, C. 1992. Walvisachtigen en wetlands. In: M. Weisz (red.). *Manifest bedreigingen en kansen voor zoogdieren en wetlands: 10-11*. VZZ-Mededelingen 8. Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming, Utrecht.
- Smeenk, C. & M. Addink 1992. De bruinvis nader onderzocht. Hoe kan de achteruitgang worden verklaard? *Argus* 17 (4): 4-7.
- Smeenk, C. 1993. Een butskop gestrand in Noord-Holland. *Zoogdier* 4 (3): 37-38.
- Smeenk, C. & M.J. Addink 1993. De bruinvis. - Folder IKC-NBLF 4. Informatie- en KennisCentrum Natuur, Bos, Landschap en Fauna, Wageningen.
- Smeenk, C. & M.J. Addink 1993. Walvisvaart leidt tot marginaal economisch gewin: *Algemeen Dagblad*, 22 mei 1993: 7.
- Smeenk, C., M. Addink & M. García Hartmann 1993.

Populair-wetenschappelijke publicaties (in chronologische volgorde)

- Smeenk, C. 1967. Het Carmabi. *Kameleon* 43: 8-10.
- Smeenk, C. 1968. Plankton. *De Roerganger* 27: 6-7.
- Smeenk, C. 1970. De nationale parken van IJsland. *Natuur en Landschap* 24: 170-181.
- Smeenk, C. 1979. Artikel Greenpeace. *Natuur en*

Vreemde walvissen op onze kusten. Deel 1: spitsnuitdolfijnen. *Zoogdier* 4 (4): 20-26.

Smeenk, C. 1994. Een plaat uit de "Natuurkundige Verhandelingen", Leiden 1839-1847. *Moesson* 39: omslag.

Smeenk, C., M. Addink & M. García Hartmann 1994. Vreemde walvissen op onze kusten. Deel 2: de butskop. *Zoogdier* 5 (2): 8-15.

Smeenk, C. & J. Van Gompel 1994. Invasie van potvis- sen. Walvisstrandingen in november 1994. *Zoog- dier* 5 (4): 18-22.

Smeenk, C. 1995. Hermann Schlegel 1804-1884: ein reiches Leben in einer reichen Sammlung. *Mau- ritiana* (Museum Altenburg, Germany) 15: 73-87.

Smeenk, C. 1996. Twee zeldzame dolfijnen gestrand. *Zoogdier* 7 (3): 34.

Smeenk, C. 1997. Massale stranding op de kust: wat is er aan de hand? Het gaat goed met de potvis. *Friesch Dagblad*, 5 december 1997: 5.

Smeenk, C., M. Addink & G. Cadée 2000. Turen naar tuimelaars en spinners. *Bionieuws* 10 (10): 5.

Addink, M. & C. Smeenk 2002. De *come-back* van de bruinvis. In: R. Lange, A. Martens, K. Schulte Fishediek & F. van der Vliet (red.). *Op zoek naar zoogdieren. 50 jaar Vereniging voor Zoog- dierkunde en Zoogdierbescherming, 1952-2002: 110-111. KNNV Uitgeverij, Utrecht / Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming, Arnhem.*

Smeenk, C. 2002. Dolfijnensterfte in Frankrijk: massa- vangst en massastranding. Ook in de Noordzee is er veel mis. *Zoogdier* 13 (2): 16-22.

Smeenk, C. 2002. De "Walvisch van Berkhey" en andere zeezoogdieren. In: G. van der Bent & G. van Ommering (red.). *Dwars door de duinen. Een verkenningstocht van Den Haag naar Noordwijk: 64-66. Van den Berg Kantoorboekhandel, Katwijk*

Smeenk, C., M. Addink & K. Camphuysen 2003. De eerste bultrug voor Nederland. *Zoogdier* 14 (4): 3-4.

Smeenk, C. 2004. Aangespoelde walvissen en dol- fijnen: wat vertellen ze ons? *Duin* 17 (2): 13-15.

Smeenk, C. 2006. Historic records of stranded pilot whales. *Forest Science News* 2 (7): 3-4. [Indonesia]

Smeenk, C. & M. Addink 2006. Dolfijnen op reis. In: A. Salman & F. van der Brugge (red.). *Kust & Zee Gids* 2006. Landelijke editie: 28-29. De Kust-

vereniging, Leiden.

Vervoort, W., C. Smeenk, C.H.J.M. Fransen & P.K.L. Ng 2010. Personal recollections of Lipke Bijde- ley Holthuis. In: C.H.J.M. Fransen, S. de Grave & P.K.L. Ng (eds). *Studies on Malacostraca: Lipke Bijdeley Holthuis memorial volume. Crustaceana Monographs* 14: 77-99. [met de bijdrage van C. Smeenk op pp. 82-91]

Smeenk, C. 2016. Der rätselhafte Pottwal von Scheve- ningen. *Fluke, Wal-Magazin Für Historiker und Sammler* 29 (1): 30-33.

Boekbesprekingen

Smeenk, C. 1979. A.M. Husson 1978. The mammals of Suriname. *Lutra* 21: 37-39.

Smeenk, C. 1979. M.A. Buise & G.M.P. Sponselee 1978. Zoogdieren, reptielen, amfibieën van O.Z. Vlaan- deren. *Lutra* 21: 39-40.

Smeenk, C. 1986. Stephen Leatherwood & Randall R. Reeves 1983. The Sierra Club handbook of whales and dolphins. *Lutra* 29: 330.

Smeenk, C. 1986. Carl Chr. Kinze & Thomas Buus Sørensen 1984. Marsvinet. *Lutra* 29: 331.

Smeenk, C. 1990. Peter G.H. Evans 1987. The natural history of whales and dolphins. *Lutra* 33: 82-84.

Smeenk, C. 1993. Gerard M. Dirkse & Vincent van Laar (red.) 1992. *Arkemheen te velde. Landschap, flora en fauna van de Polder Arkemheen. Lutra* 36: 97-98.

Smeenk, C. 1993. Cäsar Claude 1993. Vom MeerEin- horn zum Narwal. *Lutra* 36: 98-99 [met rectificatie: *Lutra* 37: 61]

Smeenk, C. 2012. Kees (C.J.) Camphuysen & Marijke L. Siemensma 2011. The harbour porpoise in the Netherlands: will it get the care it deserves? An urgent conservation plan. *Lutra* 55: 66-72.

Chris Smeenk, 1942-2017. On 23 March 2017, Chris Smeenk passed away, at the age of 74. For more than 40 years, Chris was a promi- nent member of the mammal community. As a boy, and later, in his study years at Lei- den University, Chris developed an interest in ornithology. After performing studies on

owls, his PhD study at VU Amsterdam was on birds of prey in Kenya, which he successfully completed in 1974. Chris' professional introduction into (the world of) mammals was in 1976, with his employment as curator of mammals at the Leiden Natural History Museum. From then on, Chris became increasingly involved in the Dutch Society for the Study and Protection of Mammals (now called the Dutch Mammal Society). From 1981 to 1998, Chris was managing editor of *Lutra*. His aim during these years was to turn *Lutra* into a scientific journal of mammalogy. In 1992 he was awarded the Dr A. Scheygrond Award in recognition of his great achievements for the Mammal Society and especially for *Lutra*. Chris was involved in an impressive list of scientific papers, mainly on the systematics and taxonomy of a range of mammals. Over the years, he developed a growing interest in Cetacea, and, to a lesser degree, in bats. From 1978 to 2008 Chris, alone or with colleagues, published lists of cetaceans stranded on the Dutch coasts, in

Lutra. Chris had a special interest in sperm whale strandings, and analysed stranding patterns and trends of several other species as well. Chris was acknowledged as an internationally renowned specialist on cetaceans, and was one of the founders of the European Cetacean Society. Chris, who fluently spoke several languages, including Icelandic and Swahili, was involved in several international handbooks on (marine) mammals, and two Dutch mammal atlases, both as an author and an editor. One of his more recent achievements was the excellent part on cetaceans in the latest Dutch Mammal Atlas (Broekhuizen et al. 2016), which he wrote together with Kees Camphuysen. He was also one of the authors and editors of the atlas of cetaceans of the Red Sea, which will be published later in 2017.

Sim Broekhuizen, Kees Camphuysen, Bauke Hoekstra & Vincent van Laar
p/a Heerenstraat 19, NL-6981 CT Doesburg